

СТУДЕНТСКИ РАЗРАБОТКИ

ФЕМІНІСТИЧНІ МОТИВИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ ОКСАНИ ЗАБУЖКО „СЕСТРО, СЕСТРО“, „ДІВЧАТКА“)³⁴

Ольга Матушів

Abstract: In the contemporary world, the phenomenon of the feminist movement is quite popular. Everybody who thinks that women and men must have equal rights could consider him-/herself as a feminist. Unfortunately, there are still many countries, where women do not have the same rights as men in spheres such as society, politics, economic area etc. That being said feminism is still necessary. In today's Ukrainian society Oksana Zabuzhko has initiated a discussion about women, and in literature – one about the women's writing style and literary vision. The following article analyses the short novels “Sestro, sestro” (“Sister, sister”) and “Divchatka” (“Girls”) and the feminist topic in them. The main character there is the woman. Zabuzhko uses the idea of the sisterhood in both of her texts. In “Sestro, sestro” the author writes about the sisterhood-motherhood. In “Divchatka” the main theme is the sisterhood–friendship–love.

Keywords: feminism, Zabuzhko, sisterhood, motherhood, love.

Оксана Забужко була й залишається справжньою інтелектуалкою. Письменниця закінчила філософський факультет та аспірантуру з естетики у Київському університеті імені Тараса Шевченка. У 1985 році світ

³⁴ http://doi.org/10.26615/issn.1314-572X.2021_023

побачила перша збірка поезій О. Забужко. Головними темами творчості Оксани Забужко є теми національної ідентичності та гендеру. Письмо Оксани Стефанівни часто незрозуміле з боку вітчизняних критиків, які були незнайомими з фемінізмом та здобутками критичної думки. Воно стилістично новаторське та інтелектуально провокативне.

У 1990–1994 роках вільну душу авторка вклала не лише у перо, але і в мандрівки автостопом, відкриття країн, про які до того Оксана Стефанівна читала тільки в книжках, пережила розлучення, почала викладати українську культуру в американських університетах: Стейському, Пітсбурзькому та семестр у Гарварді. Викладаючи у Пітсбурзькому університеті, Оксана Забужко написала свій найвідоміший роман – «Польові дослідження з українського сексу», наступний рік після якого письменниця витратила на численні інтерв'ю, дзвінки, листи, пропозиції перекладів, зйомок фільмів.

Оксана Забужко є феноменом сучасної української літератури. Письменниця має свій інтелектуальний та надзвичайно «виразистий» стиль. В ньому присутнє жіноче письмо, зокрема, письмо «з тіла» та «про тіло». О. Забужко пише не тільки «для своїх». Її твори розуміють, сприймають і читають, також, і на Заході. Твори письменниці є прикладом «жіночого письма». В центрі її письма – жінка. Оксана Забужко пише про жінок, їх проблеми та їх місце в сучасному світі і культурі.

«Сестро, сестро» – це психологічний натюрморт, заснований на автобіографії свідомості та автобіографії суспільних реалій, своєю провідною тональністю цілком характерний для української літератури 80–90-х років ХХ століття з її заснаженою критикою тоталітарної системи» (Копейцева 2009: 139). В оповіданні, що більше нагадує новелу, побудовану на спогадах, відчуттях, що не має точної хронологічної послідовності, Оксана Забужко, скоріш за все розповідає про свої переживання, свою сім'ю. Твір написаний від першої особи.

Оксана Забужко в повісті говорить про найтяжчу річ, яку може вчинити мати – допустити смерть власної дитини. Особливо якщо матір сама «несе» дитину на смерть. Проте авторка не винить жінку в смерті, натомість описує обставини, в яких Наталія тоді жила: «будучи на третьому місяці, втратити за скільки день сім кілограмів ваги, так що всі сукні повисають на тобі, мов у шафі на плічках, і бути щодня викликуваною з праці на допити...» (Забужко 2005: 30). Антось кричить і вигукує про КГБ-істів – винуватців їхніх нещастя: «Бандити! Звірі! Прокляті!» (Забужко 2005: 29).

Наталія, як і кожна жінка-матір, скучає за своєю ненародженою дочкою. По дорозі до лікаря вона молить прощення у своєї дитини: «Прости, моє маленьке, моє золотко, моя доцю чи синцю, – мама не сміє вигодувати тебе своїм страхом» (Забужко 2005: 30). Таке гірке відчуття любові

до своєї дитини і смиренності притаманне лише жінці. Адже навіть аборт жінка робила з любові, наскільки б парадоксально це не звучало. Жінка не знає статті дитини, ані вигляду, практично нічого. Проте упродовж років згадує і сумує. Лише два рази дитина з'являється Наталії у сні: перший, коли об'являє, що вона дівчинка, та другий – коли забирає батька до себе, і тим же, дає спокій та бажання жити другій половині сім'ї: Наталії і Дарці.

В новелі постає дуже чітка феміністична сцена, коли мати Наталії розповідає своїй дванадцяти – чи тринадцятирічній дочці Даринці про те, що у неї була дочка, а в Дарки – сестричка. Тут ми бачимо сильний зв'язок поміж жінками – матір'ю та дочкою. І хоча батько не удобрих Наталіїн вчинок, вважаючи що дитині не варто знати про такі речі, Проте мама розказала своїй дочці – «доростаючій жінці, мати несвідомо пошукувала спільниці» (Забужко 2005: 30).

Можна твердити, що мотив взаємин між матір'ю та донькою є одним із лейтмотивів у художній прозі Оксани Забужко.

У творі «Дівчатка» Оксана Забужко розкриває одвічне питання, до-стеменною відповідь за яке йдуть запеклі мовні бої – жіночої дружби. А можливо, краще буде сказати, посестринства. В цій маленькій повісті, або великому оповіданні, Дарка знаходить свою сестру, а потім знову, болісно, її втрачає. Вадим Скуратівський наголошує: «Трагедію ненародженої сестри продовжує трагедія знайденої, затим втраченої посестри» (Скуратівський 2004: 9).

Як і попередня повість «Сестро, сестро» «Дівчатка» не має точного змісту й хронологічної послідовності. У ньому, поміж собою, ведуться дві часові лінії: дитяча (шкільні роки) та доросла.

«На початку повісті авторка спростовує твердження про те, що хлопці більш схильні до змагання, а дівчата – до співпраці. Вона наводить приклад того, коли дівчатка у віці 8–12 років борються за владу в класі, неначе первісні племена, для яких не існує жодних обмежень і нічого понад те, аби здобути абсолютну владу. І лише згодом, їхні розуми стають зайняті іншими, більш приземленими клопотами.

Як і в більшості феміністичних творів, у повісті «Дівчатка» головні ролі належать жіночій половині. Чоловіки залишаються без довгих описів зовнішності та рис характеру. Прикладом цього стає «кам'яний бовванчик Ватулін, тупо-округлий, лисий і самовдоволенний, – скульптурний епіграф до цілої хрущовської доби» (Забужко 2005: 38). Він постає типовим персонажем феміністичної літератури, яких в реальному житті є немало.

Оксана Забужко, описавши суперництво дівчат, написала повість про їхню дружбу, щодо якої сумніваються і по сей день. Свою головну героїню вона наділила і суперництвом, і дружбою. Дарка – стає поводитирем

в класів, вона ж знаходить свою кращу подругу-сестру Ленцю, хай і не на довго. Авторка описує дівочу дружбу і любов. Яка здавалося, мала б, тривати вічно. Дарка бажає мати Ленцю, відчуває до неї ревності і беззаперечно вірить у дівочу любов.

У школі стає відомо, що Ленця – «Дівчинка з заможної родини», неповних чотирнадцяти років, потай від усіх, водить компанію із цілком статевозрілими хлопцями з десятого» (Забужко 2005: 50). Зрозуміло, що така ситуація з неповнолітньою не могла пройти непоміченою в Радянському Союзі. До школи викликають маму Ленці, усі однокласники та вчительки, котрі до цього не надто приязно ставились до дівчини, стають проти неї.

Авторка та головна героїня Дарка не зневажають Ленцю за її аморальний поступок. Вони шкодують її. Що ми можемо зробити для цих «Ленців», котрим доводиться відкривати єдине, що в них є – своє тіло, аби прогудувати себе, своїх дітей? Те, що зробили у повісті оповідачка та її героїня Дарка – постаратися зрозуміти їх, і не зневажати, а скоріше співчувати, адже ми не знаємо, через що їм доводиться проходити кожного дня.

Прозові твори Оксани Забужко відкрито показують особливості жіночої психології та внутрішній світ жінки. Власними і наболілими для авторки є проблеми як особистого, так і національного характеру, описані на рядках. В центрі художнього світу поетеси є не узагальнена чи відсторонена реальність, а власний життєвий досвід письменниці, психологічні стани, що властиві сучасній жінці, що пов'язані з її тілесними та душевними відчуттями. Повісті «Сестро, сестро» і «Дівчатка» можна вважати автобіографічними, але їхнє індивідуальне і суб'єктивне начало дуже сильне.

Творчість Оксани Забужко започатковувала в українському суспільстві дискусію на тему жінок, а в літературі – манеру жіночого письма та погляду на світ «по-жіночому».

Література:

Забужко 2005: Забужко, О. Сестро, Сестро. Київ: Факт, 2005.

Копейцева 2009: Копейцева, Ю. Жінка і жіночність як вияв сучасного колориту українки. – Наукові записки Харківського університету ім. В. Каразіна, Вип. 3, Частина 1, Харків, 2009, с. 139–144.

Скурагівський 2004: Скурагівський, В. Замість передмови та замість монографії. – В: Забужко, О. Сестро, сестро, Київ: Факт, 2004, с. 5–19.

Інформація про автора:

Ольга Матушів – бакалавр, студентка магістратури в Університеті імені Марії К'юрі-Скłodовської в Любліні, Польща, та в Софійському університеті імені Св. Климента Охридського в Болгарії.

Email: olhamatushiv@gmail.com